

Tornant ara a Ausiàs March, punt de partida del Congrés i de la trobada, recomanem la lectura de la biografia redactada per Josep Piera: *Jo sóc aquest que em dic Ausiàs March*, Barcelona, Edicions 62, 2001. En aquest llibre un poeta valencià parla esplèndidament d'un altre poeta valencià.

Marie-Claire ZIMMERMANN
 Institut d'Estudis Catalans
 Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

BESSAT, Hubert (2010): *Le patois et la vie traditionnelle aux Contamines-Montjoie. I. La nature, les activités agro-pastorales et forestières*. Grenoble: Université Stendhal, 321 p.

En aquesta monografia Hubert Bessat ens presenta la primera part del seu estudi sobre el parlar de les Contamines-Montjoie. El poble de les Contamines-Montjoie (departament de l'Alta Savoia) està situat al sud del Montblanc, en una vall oberta al nord, en el territori francoprovençal de França a tocar de la Vall d'Aosta, aquesta ja a Itàlia.

Hubert Bessat ha dedicat molts anys a l'estudi de la llengua i el territori d'aquesta zona; fruit d'això són nombroses publicacions sobre la toponímia, el francès local, i diverses monografies lexicals. Des de la dècada dels setanta fins a la dels noranta va fer enquestes entre els darrers parlants del dialecte local, la majoria nascuts a finals del segle XIX o principis del XX i avui dia ja traspassats (a les p. 17-18 hi trobem un llistat dels principals informadors). Els rics materials, recollits en aquestes enquestes, a partir de qüestionaris i mitjançant converses dirigides i lliures, són els que se'ns presenten en aquest primer volum dedicat al lèxic de la natura i a les activitats agrícoles, ramaderes i forestals. Està prevista la publicació d'un segon volum dedicat a la resta de camps semàntics.

L'estructura del llibre gira a l'entorn del diccionari del lèxic dialectal, que n'ocupa la major part. Obren el volum una vintena de pàgines d'introducció (p. 1-20), on se'ns presenta, de manera molt sumària, una descripció de la zona, el parlar local, l'enquesta realitzada, la grafia utilitzada i el diccionari que, com hem dit, constitueix el cos principal del treball. Entre les pàgines de la introducció s'hi intercalen una quinzena de pàgines de fotografies, sense numerar. Es tracta d'una sèrie de 26 fotografies, majoritàriament en color, encara que també es reproduïxen alguns clixés antics en blanc i negre, que il·lustren tant l'entorn natural com aspectes de la vida tradicional: feines del camp, mètodes de transport, l'alpage, elaboració del formatge, etc.

Clouen el llibre, un índex de mots (p. 271-298); un índex toponímic (p. 299-312), amb la localització dels topònims en els diferents sectors del territori del municipi; la bibliografia (p. 313-321), ordenada per temes; i les quatre pàgines finals d'índex general.

Així doncs, comprovem que el gruix del llibre, de la pàgina 21 a la 269, es dedica a la presentació del lèxic dialectal de les Contamines-Montjoie. El nostre comentari se centrarà també prioritàriament en aquesta part. El lèxic dialectal està presentat per camps semàntics. L'autor justifica aquesta elecció, davant de l'alternativa de presentar-lo per ordre alfabètic, perquè permet una visió global del lèxic en el seu entorn lingüístic; els inconvenients que pugui provocar aquesta elecció (p. ex., la dificultat per trobar un mot concret) es compensen amb l'índex de mots i el de topònims, que permeten localitzar els mots recollits en el vocabulari (p. 20). També és cert que l'ordenació semàntica provoca algunes inconseqüències, com és ara el fet que hi hagi mots repetits; p. ex. *vyon*, que apareix a les p. 87, 135 i 250 cada cop amb una definició lleugerament diferent. Els deu capítols en què s'estructura el diccionari són els següents: 1. *Les phénomènes atmosphériques*; 2. *La topographie: le relief, l'eau, la haute montagne*; 3. *Le foin*; 4. *Les céréales*; 5. *Les plantes cultivées, le jardin, le verger*; 6. *La forêt, les arbres et arbustes, la flore sauvage, l'exploitation forestière et les métiers du bois*; 7. *Les bovins, l'élevage et l'alpage*; 8. *Les petits animaux domestiques*; 9. *Les bêtes de somme, les moyens de transport sur route et les chemins*; 10. *La faune sauvage, la chasse et la pêche*. Cada capítol està precedit d'una breu presentació i, al seu torn, està dividit en diversos paràgrafs (quatre o cinc de mitjana) que, en alguns casos, encara es divideixen en subparàgrafs.

Cal destacar que cada capítol està il·lustrat per un text. En la gran majoria dels casos es tracta d'et-

notextos francoprovençals recollits en boca dels informants i que es presenten acompanyats de la corresponent traducció al francès. Són textos que evocuen aspectes de la vida tradicional, com les dures jornades estivals de sega i recollida del fenc (p. 104-105), o l'elaboració de la *tomme*, el formatge tradicional (p. 217-218); o també textos que recorden petites anècdotes locals com la de la mula ferida pel llamp (p. 253-254) o la de la broma del porc pintat de color blau (p. 239-240). Textos que ens mostren una llengua viva en boca dels parlants, avui en dia ja impossible de trobar. Només els textos que il·lustren els capítols 2 i 5 són d'un altre tipus: el capítol 2, que tracta de la topografia, està acompanyat d'extrets de documents d'arxiu del segle XVIII referents als danys causats pels aiguats; i en el capítol 5, dedicat als cultius, un relat en francès ens evoca l'ofici de fer cordes de cànem. Finalment, en el capítol 1, dedicat als fenòmens atmosfèrics, a més d'un etnotext que explica l'experiència viscuda de la caiguda d'una allau, hi trobem un petit diàleg teatral del mateix autor del llibre.

De totes maneres, aquests no són els únics materials etnogràfics que conté el volum, com veurem tot seguit. El lèxic dialectal se'ns presenta, com dèiem, ordenat per capítols o paràgrafs segons el seu semanticisme, i, dins d'aquests, cada entrada del diccionari s'estructura de la manera següent: el mot francoprovençal, en negreta, seguit de la seva categoria gramatical entre parèntesis, i del seu significat en francès. Alguns articles s'aturen aquí, però no pas la majoria. Molts aporten frases o petits textos, amb traducció literal al francès, que il·lustren l'ús del mot corresponent. Així, trobem registrades un bon nombre de locucions i frases fetes, però, més que això, en bastants casos el que il·lustra l'ús d'un mot són petits etnotextos, d'unes cinc línies, que són, sens dubte, fruit de les enquestes de l'autor. Vegeu, per exemple, el text que es recull a l'article *kovanyon* n.m. 'cistelleta', p. 133, o el que acompanya l'article *dé* n.m. 'falç', p. 87; aquest darrer, a més, ens dóna a conèixer una superstició: s'explica com una anciana posava falçs o ganivets al voltant del bressol perquè els infants no fossin molestats pel *sèrvan*, un ésser fantàstic, durant la nit. També ens expliquen creences ancestrals els articles *shèvrèla* n.f. 'òliba' o *argassa* n.f. 'garsa' (p. 261). Continuant en el vessant de l'etnografia, el capítol dedicat a les plantes, i més concretament el punt 6.4.1. «*Les fleurs et les plantes sauvages*», és un veritable tractat de medicina tradicional on es donen molts detalls sobre l'ús de les plantes i la manera de preparar-les per a curar afeccions diverses.

Aquests petits etnotextos que il·lustren els articles ens serveixen també per fer perdurable la memòria de cançonetes infantils: s. v. *râché* v. tr. 'serrar la fusta' (p. 169): *râchin dê boué pè la mère Nikola k a kassâ sé sôkè an mil morsé paré* « scions du bois pour la mère Nicolas qui a cassé ses sabots en mille morceaux égaux » (comptine de jeu); o s. v. *karkôlye, kargôlye* n.m. 'caragol' (p. 263): *kargôlye, kargôlye mantrè mè té kéurnè!* « escargot, escargot montre-moi tes cornes! ». Finalment, trobem també un cert nombre de refranys o para-refranys recollits dins dels articles; així, per exemple, en l'article *nè* n.f. 'neu': *lou leû mzhan zhin dê nè* « les loups ne mangent point de neige (la neige vient toujours tôt ou tard) » (p. 37) o en l'article *boshè* n.m. 'boc': *mé lo boshè é bour, mé lé shyévrè l'âman* « plus le bouc est vilain, plus les chèvres l'aiment (diction) » (p. 225).

El diccionari dialectal, doncs, s'enriqueix moltíssim amb aquest gran nombre d'aportacions que ens permet fer-nos una imatge de la vida tradicional en aquesta vall alpina. Així doncs, no és només que els qui estimem les llengües ens admirem de la quantitat i precisió del lèxic que designa els diferents tipus de nevades i les diferents qualitats i textures de la neu; que els parlants d'altres varietats romàniques trobem un ressò familiar en el verb *s aranzhyé* v. pron. 'se remettre au beau temps' (o sigui «arreglar-se» o «arranjar-se» el temps) o en la locució *lo solè pike* «le soleil brûle» (au printemps) (és a dir, «el sol pica»); o que els estudiosos del fons comú de les creences europees hi retrobin *lo dzâblo tape sa fèna* «le diable bat sa femme» (quand la pluie se mêle au soleil); o que ens puguem meravellar de la precisió d'un verb com *sè rzhoyé* v. pron. 'se coucher en rougeoyant', que té com a únic subjecte possible el sol: *kan lo solè sè rzhoyé i fara byô* «quand le soleil est rouge au couchant il fera beau» (tots aquests, a les p. 28-29). No és només que aquest llibre ens preservi aquests petits tresors lingüístics, cosa que ja justificaria suficientment el seu valor; el llibre ens preserva i transmet tota una manera de fer i de viure, tal com diu el títol; manera de fer i de viure que, juntament amb la llengua, està en vies d'extinció.

Tanmateix, en el diccionari del dialecte francoprovençal no hi trobem només una evocació del passat, sinó també una projecció cap al present. Una sèrie prou gran d'aquests mots s'ha introduït en el francès

local; aquest encara és prou viu entre els joves com a signe d'identitat (p. 19). Quan un mot s'ha introduït en el francès local, s'indica també en l'article corresponent: al final de l'article, i precedit de la indicació «fr. loc.», es dona la paraula francesa. P. ex., en l'article «*vyon* (n.m.) : sentier tracé dans l'herbe en bordure du pré ; fr. loc. : *vion*. » (p. 87). En els casos on això ha estat possible es dona la data de la primera documentació de la forma francesa local; generalment, són datacions a partir del segle XVIII o XIX i hom troba a faltar que no se n'especifiquin les fonts. Això potser obeeix al fet que en aquesta publicació s'ha evitat donar indicacions massa tècniques (p. ex., no hi ha referències etimològiques, referències a atles lingüístics o diccionaris dialectals, no hi ha transcripcions fonètiques en API sinó que s'utilitza la grafia de Conflans, etc.), de manera que és una obra accessible al públic culte interessat encara que no sigui especialista. Que en la bibliografia final hi apareguin l'ALF, l' AIS, el GPSR o el FEW, per citar-ne només alguns, no vol dir que en els articles del diccionari ni a cap altre lloc del llibre es remeti a aquestes obres; són els instruments lingüístics que ha utilitzat l'autor i dels quals dona referència per al lector especialista.

Una altra projecció cap al present la trobem en la toponímia. Com hem dit més amunt, Hubert Bessat és un gran coneixedor de la toponímia local, sobre la qual té diverses publicacions. Quan un mot es conserva també en la toponímia del municipi, s'introdueix al final de l'article la indicació del topònim o dels topònims corresponents (vegeu, per exemple, els abundants topònims que recull l'article *zheû* n. f. 'forêt, forêt de montagne', p. 143). Fins i tot, en el capítol dedicat a la topografia hi ha un apartat sencer (el 2.1.7.) dedicat als «*Toponymes du relief montagneux non usités comme appellatifs patois locaux*»; també alguns articles inclosos dins del cos del diccionari contenen, en realitat, només formes toponímiques; així, l'article *zhè* n.m. que significaria 'couloir où l'on lance le bois', però que en realitat és un mot, com ens informen, «seulement attesté comme toponyme». De la riquesa toponímica de l'obra n'és testimoni l'índex de topònims que s'inclou al final del llibre i que conté aproximadament unes 800 unitats (al revés que per l'índex d'entrades lèxiques, en aquest índex no s'especifica el nombre total d'entrades). Certament seria discutible si els topònims, i particularment aquelles unitats que només estan documentades com a topònims i no com a elements del lèxic comú, haurien d'estar inclosos en una obra d'aquest tipus. Sembla que ha prevalgut la idea que aquests noms de lloc, formats a partir d'apellatius, són també un mitjà per a il·lustrar el lèxic dialectal.

En suma, un llibre que pot interessar a un ampli ventall de públics: des dels no especialistes que s'interessin per la cultura i parlar dels Alps francoprovençals fins als romanistes; un llibre basat en uns materials molt rics que ens proporciona una informació molt valuosa no només sobre la llengua, sinó també sobre tot un mode de vida i una cultura tradicional en vies d'extinció.

Maria-Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona

BOIX-FUSTER, Emili (2009): *Català o castellà amb els fills? La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Editorial Rourich, 180 p.

El llibre objecte de ressenya és sorprenent per molts motius: primer perquè ofereix una aparença molt descurada que no acompanya els seus continguts, i segon, perquè s'obri i es tanca amb esqueles mortuòries quan el seu tema no és la necrologia. El tema, com es desprèn tot d'una que hom llig el seu títol, és sociolingüístic. Concretament, el llibre s'ocupa d'analitzar les conductes i les ideologies lingüístiques sobre la transmissió de les llengües en les famílies lingüísticament mixtes de Barcelona. L'assumpte, doncs, mereixeria una edició més acurada —si més no, Emili Boix, com a autor i com a editor científic, ens tenia acostumats a una altra cosa¹— i, pel que fa a les esqueles, hauria estat més

1. Dos bons exemples són *Triar no és traïr. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*, d'Edicions 62, (Barcelona 1993) o *Els futurs del català. Un estat de la qüestió i una qüestió d'estat*, de les Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona (Barcelona, 2008).